

BUCUREȘTIUL
meu

Editura mulțumește pentru fotografiile puse la dispoziție și pentru sprijinul acordat Arhivelor Naționale ale României și Muzeului Național de Istorie a României.

Redactor: Iustina Croitoru
Coperta: Angela Rotaru
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Art Group

© HUMANITAS, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Bucureștiul meu / Șerban Cantacuzino, Horia-Roman Patapievici,
Anamaria Smigelschi, ...; vol. coord. de Gabriela Tabacu. – București:
Humanitas, 2016
ISBN 978-973-50-5281-2
I. Cantacuzino, Șerban
II. Patapievici, Horia-Roman
III. Smigelschi, Anamaria
II. Tabacu, Gabriela (coord.)
908(498 Buc.)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

BUCUREȘTIUL *meu*

ȘERBAN CANTACUZINO
HORIA-ROMAN PATAPIEVICI

ANAMARIA SMIGELSKI
ANDREEA RĂSUCEANU
DAN PETRESCU
GABRIELA TABACU
IOANA NICOLAIE
MONICA PILLAT
TATIANA NICULESCU BRAN

ANDREI CRĂCIUN
ANDREI PLEȘU
IOANA PÂRVULESCU
MARIUS CONSTANTINESCU

ADRIANA BITTEL
CORINA CIOCÂRLIE
DAN C. MIHĂILESCU
MIRCEA CĂRTĂRESCU
NEAGU DJUVARA
RADU PARASCHIVESCU

VOLUM COORDONAT DE
GABRIELA TABACU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Lección pe care o dă Bucureștiul nu e o lecție de artă, ci de viață; te învață adaptarea la orice, chiar și la imposibil. Sub acest aspect, el întrupează sufletul unui popor cu o răbdare infinită, sublimă ca răbdarea animalelor, și al cărui optimism tolerant a născocit această vorbă: „Mare-i grădina lui Dumnezeu!”

Paul Morand, 1935

Nota editorului

După ce Bucureștiul a inspirat tomuri întregi, cu ce ar mai putea veni în plus o nouă carte care îi este dedicată? Pentru că despre acest oraș, așezat în spațiul interstițial de la întâlnirea câtorva imperii – cel rus la nord și est, cel austro-ungar la vest și cel otoman la sud –, gata ori-când să fie sfărâmat la orice mișcare a unuia din cei trei coloși, s-a scris enorm, mai cu seamă din secolul al XIX-lea încoace. A trezit uimirea celor care-l traversau, dornici, toți, să-și împărtășească surpriza, ba chiar consternarea legate de incredibilul amestec de neamuri, de obiceiuri, de mizerie și strălucire, de sărăcie și opulență, de vioiciune și calm pastoral. O așezare stranie, având darul să-i intrige pe călătorii străini care au vizitat-o, căci nu era nici târg, dar nici oraș ca alte orașe europene pe care le știau. Au scris apoi românii, fie mândri de farmecul lui exotic, fie rușinați de bălăceala levantină în care se complăcea. Fără însemnările lor, nu am fi știut astăzi mai nimic despre istoria lui, deloc simplă și nicidecum ușoară.

De fapt, viața acestui loc începe să fie într-adevăr uluitoare și teribilă totodată în momentul în care, din varii pricini, preferat Târgoviștei, Câmpulungului ori Curții de Argeș, în 1659, a fost desemnat

capitală a Țării Românești. Atunci Bucureștiul a intrat cu adevărat în ochiul furtunii expansioniste a marilor puteri, trăindu-și soarta după cum băteau aprigele vânturi ale politicii, împotrivindu-se, zbătându-se, prăbușindu-se, pentru a se ridica apoi, iar și iar, cu o absolut inexplicabilă energie.

Iată, de pildă, cum a arătat un interval oarecare, de doar cinci ani, din existența Bucureștiului în preajma momentului în care a devenit capitală: în 1655, când era doar reședință domnească, aici are loc o deosebit de crudă răscoală a seimenilor – soldați mercenari însărcinați cu paza acesteia –, un adevărat carnagiu în care pier măcelărite familii întregi de boieri, cu neveste, copii și slugi laolaltă. În 1658, târgul este distrus de un mare incendiu, în 1659 este trecut prin sabie și prădat de tătari, iar în 1660, pustiit de secetă și apoi de foamete. Alături de 19 cutremure majore, dintre care câteva aproape că l-au ras din temelii, de șapte epidemii de ciumă¹ exterminatoare – domnitorul Nicolae Mavrocordat însuși îi cade victimă celei din 1730 –, de inundațiile periodice care dărâmau podurile de peste Dâmbovița și luau cu ele casele de pe maluri, de implicarea fără voie în numeroasele conflicte austro-ruso-turce, de veacul fanariot – care a schimbat 40 de domnitori la cârma țării, cu o medie de doi ani și jumătate pentru fiecare –, astfel de evenimente au fost curente vreme de mai bine de cinci sute de ani în viața marelui sat cu numele moștenit de la un oarecare Bucur, cioban, pescar ori poate chiar haiduc, ce va fi fost el, căci până acum nu s-a aflat.

Ce am putea să mai spunem noi, astăzi?

Cartea noastră își propune să adauge chipului Bucureștiului, așa cum este el cunoscut, câteva tușe noi, aparținând orașului din ultima sută de ani. Unele dintre povestiri vorbesc despre un București

1. 1553, 1573, 1672, 1707, 1718, 1736, 1738, cf. Paul Morand, *București*, Humanitas, 2015, p. 47.

al memoriei, în mare parte dispărut, despre un oraș subiectiv, așezat la temelia unor afecte și impresii păstrate în pliurile minții, altele invocă prezentul cu toate ale lui, în vreme ce altele inventariază straturi peste straturi de semnificații și prezențe care s-au adăugat sau le-au fost șterse unor locuri, timp de o generație.

Ca acest chip să prindă contur chiar și pentru un necunoscător într-ale orașului, am așezat în deschiderea cărții un concentrat de istorie bucureșteană, articulat cu metodă și pedanterie științifică de un pasionat cercetător al său, arhitectul Șerban Cantacuzino. Un tulburător portret al orașului și un dialog plin de patos cu spiritul său – prolog scris de Horia Patapievici – ne ajută să intrăm în atmosfera povestirilor. Suita noastră de istorii, toate trăite cu adevărat, construiește apoi, cu voci diferite, imaginea unui București încă nepovestit, cu străzile, casele, oamenii și întâmplările care au alcătuit-o în feluri nebănuite.

Va apărea astfel, în culori mai aspre, mai mohorâte ori, dimpotrivă, mai luminoase și mai vii, portretul unui oraș etern și cu voluptate sfâșiat între Orient și Occident, traversând timpurile gregar, enigmatic, încercănat, adesea bolnav de moarte, dar întotdeauna cuceritor în felul lui, de fapt, de neînțeles. Va apărea orașul care, deși crescut la școala supraviețuirii dincolo de orice catastrofe și restriști, s-ar vrea prețuit, iubit, păstrat măcar în memoria noastră, dacă în cea a lutului din care a fost ridicat pare să nu mai fie cu puțință.

Gabriela Tabacu

©Radu Sandovici

Deslușirea unei istorii

Coborât din două familii domnitoare ale Țării Românești, Șerban Cantacuzino s-a stabilit din 1939 în Anglia, unde, după ce a studiat arhitectura la Cambridge, și-a deschis propriul birou de arhitectură și a devenit profesor de atelier și istoria arhitecturii la Universitatea din Canterbury. În 1967 a preluat funcția de redactor-șef al prestigioasei reviste *Architectural Review*. Începând din 1963 publică o serie de lucrări de specialitate: *Modern Houses of the World*, *Great Modern Architecture*, *European Domestic Architecture*, *New Uses of Old Buildings*, *Architectural Conservation in Europe*, *Building in the Islamic World*, *Re-Architecture*, *Old Buildings, New Uses*, *What Makes A Good Building*. Este membru al Royal Institute of British Architects, membru al Consiliului Societății Regale de Arte – al cărui secretar general a devenit la un moment dat –, iar din 1987, președinte al ICOMOS pentru Marea Britanie. În 1996 a primit titlul de *honorary doctorate* al Universității din York. Din 1990 este membru de onoare al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice și al Uniunii Arhitecților din România. În anul 1996 a fost membru de onoare al Comitetului de organizare a concursului internațional de arhitectură „București 2000“.

ȘERBAN CANTACUZINO

Două orașe distincte

Bucureștiul a devenit capitala Țării Românești la jumătatea secolului al XVI-lea, fiind preferat capitalelor anterioare din zona subcarpatică: Câmpulung, Curtea de Argeș, Târgoviște. A devenit apoi capitala Principatelor Unite românești, Țara Românească și Moldova, după unirea lor din 1859, și capitala României Mari, numită astfel datorită alipirii Transilvaniei și Basarabiei la sfârșitul Primului Război Mondial, în 1918.¹ De la începuturile sale, din prima jumătate a secolului al XIV-lea, până în anii '80 ai secolului XX, Bucureștiul s-a dezvoltat treptat, fără a suferi schimbări bruște sau radicale. Este adevărat că a fost deseori distrus de incendii, cutremure sau războaie și că populația sa a fost adesea decimată de ciumă, dar orașul și-a revenit mereu din aceste dezastre. În ciuda creșterii considerabile a ritmului schimbărilor și a

1. Basarabia a fost anexată de Uniunea Sovietică în 1940 și a devenit Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, în ciuda populației românești care reprezenta 75% dintre locuitori. În momentul destrămării Uniunii Sovietice, în ultimii ani ai deceniului al nouălea, Basarabia a devenit Republica independentă a Moldovei. În 1980 numărul românilor se ridica la 2,5 milioane, reprezentând 64% din întreaga populație.

modernizării de după Unirea din 1859 și, din nou, de după Primul Război Mondial, când a devenit peste noapte capitala unei țări a cărei suprafață se dublase, Bucureștiul a rămas în mod recognoscibil unul și același oraș.

Astăzi Bucureștiul este format din două orașe distincte. Această schimbare a fost înfăptuită, în ultimii ani în care a deținut puterea, în modul cel mai brutal posibil, de către Nicolae Ceaușescu. Dubla lui ambiție a fost, pe de o parte, să restructureze Bucureștiul dotându-l cu servicii demne de o capitală modernă și, pe de altă parte, să imortalizeze „Epoca de aur“ a regimului său prin construirea unui centru civic monumental. Din nefericire, a urmărit acest al doilea obiectiv în detrimentul primului. Doar metroul a fost construit; conductele de apă și electricitate, canalizarea și drumurile au fost neglijate, astfel încât în momentul prăbușirii dictatorului Bucureștiul arăta ca un oraș din Lumea a Treia. În vreme ce nu se poate nega că Nicolae Ceaușescu a continuat politica de planificare urbană cuprinzătoare a guvernelor comuniste precedente (denumită „sistemizare“), care a avut drept rezultat construirea de complexe industriale vaste, cum ar fi Berceni (în sudul orașului), orașe-satelit a căror populație atinge sau depășește 150 000 de locuitori, cum ar fi Titan–Balta Albă (în sud-estul orașului), și centre sportive și culturale incluzând stadioane și săli de spectacole, cum ar fi Parcul „23 August“ (în estul orașului), din pricina amplasamentului marginal al acestor construcții impactul lor asupra orașului propriu-zis a fost redus sau chiar nul.

În schimb, centrul construit de Ceaușescu, căruia acesta din urmă i-a dedicat întreaga energie în ultimele decenii ale guvernării sale, a introdus o componentă nouă, străină din punctul de vedere al dimensiunilor și al caracterului față de oraș în întregul său.

În 4 martie 1977 un cutremur deosebit de puternic a lovit orașul, provocând mai mult de 1 500 de victime și distrugând sau avariind foarte multe clădiri. Zona aleasă pentru noile construcții a fost, totuși,

o parte din centrul istoric al Bucureștiului: cartierul Uranus și porțiuni din cartierele învecinate, Antim și Rahova, întinse în zona deluroasă de la sud de râul Dâmbovița, unde clădirile fuseseră foarte puțin afectate de cutremur, datorită însușirilor naturale antiseismice ale terenului. Din acest motiv Ceaușescu n-a putut să justifice demolările prin starea proastă a clădirilor, dar a apreciat, fără îndoială, faptul că însușirile antiseismice ale zonei se vor dovedi un avantaj pentru noul centru. Încă în curs de construcție când Ceaușescu și-a găsit sfârșitul și neterminat nici astăzi, noul centru constă într-un bulevard lat de 120 de metri (cu un metru mai mult decât Champs-Élysées), lung de trei kilometri și mărginit, în jumătatea vestică, de blocuri de zece etaje. Acest bulevard, orientat pe direcția est-vest, nu duce nicăieri și traversează cinci artere nord-sud tradiționale, dintre care Calea Rahovei, una din cele cinci căi principale de acces către centrul orașului, este

Sursa: MNIR

Șantierul Casei Poporului în 1987.

CUPRINS

Gabriela Tabacu   Nota editorului   5

Deslușirea unei istorii

Șerban Cantacuzino   *Două orașe distincte*   11

Prolog

Horia-Roman Patapievici   *Bucureștii – crochiu de oraș*   61

Privind înapoi

Anamaria Smigelschi   *Strada Clucerului*   77

Andreea Răsuceanu   *Acolo și atunci a fost paradisul*   91

Dan Petrescu   *O plimbare prin Cotroceni*   107

Gabriela Tabacu   *Scrisoare pentru Pindri,
Montzi și Áli*   121

Ioana Nicolaie   *O zi perfectă pentru Ateneu*   145

Monica Pillat	<i>Bucureștiul dintr-un album al anilor '50-'60</i>	161
Tatiana Niculescu Bran	<i>Străzile mele</i>	173

Schițe din mers

Andrei Crăciun	<i>La noi, în mahala</i>	189
Andrei Pleșu	<i>Bucureștiul neiuibit</i>	199
Ioana Pârvulescu	<i>Mi-am lăsat pașii să aleagă drumul</i>	211
Marius Constantinescu	<i>Cioburi de mozaic</i>	229

Palimpsest

Adriana Bittel	<i>Palimpsest</i>	243
Corina Ciocârlie	<i>Aiurea-n tramvai</i>	251
Dan C. Mihăilescu	<i>Să te bucurești în mintea copiilor</i>	265
Mircea Cărtărescu	<i>Bucureștiul meu</i>	287
Neagu Djuvara	<i>Amintiri din anii '20, impresii din anii '90</i>	301
Radu Paraschivescu	<i>Istoria face trotuarul pe străzi</i>	317